Friluftsrådenes Landsforbund

HØRINGSINNSPILL

Ny stortingsmelding om villaks, sjøørret og sjørøye

Til: Klima- og miljødepartementet
Saksnummer: 26/4470
Fra: FL
Dato: 15.10.2026

Friluftsrådenes Landsforbund (FL) er paraplyorganisasjon for 30 interkommunale friluftsråd med til sammen 250 medlemskommuner. FLs oppgave er å ivareta de allmenne friluftslivsinteressene nasjonalt gjennom å styrke friluftslivsarbeidet til friluftsrådene. Sammen arbeider vi for at alle skal ha mulighet til friluftsliv som en trivsels-, helsefremmende og miljøvennlig aktivitet.

Innspillet fremmes på vegne av friluftsrådene og bygger på et felles engasjement for å bevare naturgrunnlaget og sikre et bærekraftig friluftsliv.

1. Sammendrag og hovedkrav

Norge har et særlig ansvar for å bevare atlantisk villaks og sikre livskraftige bestander av sjøørret og sjørøye. Bestandssituasjonen er alvorlig. De viktigste påvirkningene er i stor grad kjent, men miljøtiltakene har ikke gitt tilstrekkelig samlet effekt. Den nye stortingsmeldingen må derfor flytte tyngdepunktet fra nye målformuleringer til ansvar, gjennomføring og dokumenterbare biologiske resultater.

Allerede NOU 1999:9 «Til laks åt alle kan ingen gjera?» pekte på behovet for helhetlig forvaltning, beskyttelse av leveområder og tiltak mot påvirkning fra oppdrett. Siden er kvalitetsnormen for villaks etablert, og Norge har forpliktelser gjennom NASCO og vannforskriften. Utfordringen er å bruke disse virkemidlene samlet og konsekvent.

Vi ber om at stortingsmeldingen:

- Gjør minst god kvalitet etter kvalitetsnormen for villaks til et operativt mål, med konkrete tiltak når målet ikke nås.
- Fastsetter biologisk begrunnede grenser for akvakulturens påvirkning på villaks, sjøørret og sjørøye, og knytter overskridelser til korrigerende tiltak.
- Etablerer et finansiert program for restaurering av anadrome vassdrag, inkludert vandringshindre og eksisterende laksetrapper.

Friluftsrådenes Landsforbund
Christian Kroghs gate 10, 0186 Oslo
Telefon +47 950 32 734
post@friluftsrad.no
Org.nr 971262826
www.friluftsrad.no

- Gir sjøørret og sjørøye egne mål, bedre overvåking og sterkere beskyttelse av viktige fjord- og kystområder.
- Plasserer ansvar hos hver berørt sektor og legger fram en handlingsplan med frister, resultatindikatorer og årlig offentlig rapportering.

2. Bestandsstatus og behovet for handling

Vitenskapelig råd for lakseforvaltning beskriver fortsatt en historisk svak situasjon for norsk villaks. Havforskningsinstituttets risikovurderinger viser samtidig betydelig risiko fra lakselus, blant annet for sjøørret i flere produksjonsområder. Sjøørret og sjørøye har ofte lengre opphold i fjord- og kystområder enn utvandrende laksesmolt og kan dermed bli utsatt for andre belastningsmønstre. Kunnskapsgrunnlaget er mer ujevnt for disse artene, noe som taler for målrettet overvåking og føre-var-tiltak ved dokumentert risiko.

Redusert sjøoverlevelse, klimaendringer og lokale inngrep virker sammen med påvirkninger som kan reguleres direkte. Fiskereguleringer er nødvendige når gytebestandene er svake, men de kan ikke alene kompensere for dødelighet og produksjonstap forårsaket av andre aktiviteter.

3. Bruk eksisterende forpliktelser som styringsverktøy

NOU 1999:9 identifiserte en rekke av utfordringene som fortsatt preger lakseforvaltningen. Regjeringen bør kort gjennomgå hvilke anbefalinger som er gjennomført, hva de har oppnådd, og hvilke uløste forhold som krever nye tiltak. Hensikten må være læring og prioritering, ikke en ny lang utredningsprosess.

Kvalitetsnormen for villaks, fastsatt i 2013 med hjemmel i naturmangfoldloven § 13, vurderer gytebestandsmål og høstingspotensial samt genetisk integritet. Den svakeste delnormen er avgjørende for samlet klassifisering. Oppnådd gytebestandsmål er derfor ikke alene tilstrekkelig til å fastslå god kvalitet. Når en bestand ikke oppnår minst god kvalitet, bør det utarbeides en tidsfestet vurdering av årsaker, tiltak og ansvarlige myndigheter. Normen er retningsgivende og er ikke i seg selv et absolutt forbud mot påvirkende virksomhet.

Norge er part i konvensjonen om bevaring av laks i Nord-Atlanteren og deltar i NASCO. Organisasjonens føre-var-tilnærming og retningslinjer for akvakultur, habitat og bevaring er relevante for nasjonal oppfølging. Det må skilles mellom konvensjonens rettslige forpliktelser og øvrige retningslinjer. Stortingsmeldingen bør vise hvordan norske tiltak og

resultatindikatorer samsvarer med rapporteringen til NASCO, og hvordan tidligere faglige tilbakemeldinger til Norges gjennomføringsplan er fulgt opp.

Vanndirektivet er gjennomført gjennom vannforskriften, som gir mål om å hindre forringelse og oppnå god økologisk og kjemisk tilstand i naturlige overflatevannforekomster, og som hovedregel godt økologisk potensial og god kjemisk tilstand i sterkt modifiserte vannforekomster. Vannforvaltningsplaner og tiltaksprogrammer må brukes aktivt for å forbedre leveområdene. Vannforskriftens vannforekomstbaserte mål og kvalitetsnormens bestandsbaserte mål må ses i sammenheng, men er ikke identiske.

4. Akvakultur: Miljøpåvirkningen må styre produksjonen

Lakselus kan redusere overlevelse, vekst og sjøopphold hos ville laksefisk. Rømming og genetisk innkrysning er en egen belastning for villaks. Miljøreguleringen må derfor bygge på risiko og faktisk påvirkning på ville bestander, ikke bare på lusenivået i anleggene.

Vi ber om biologisk begrunnede miljøgrenser som omfatter villaks, sjøørret og sjørøye. Overskridelse må utløse tiltak, inkludert reduksjon i produksjonskapasitet når det er nødvendig. Vekst må forutsette at samlet påvirkning er dokumentert akseptabel. Kvalitetsnormens vurderinger av genetisk integritet og høstingspotensial bør inngå i beslutningsgrunnlaget der akvakultur er en relevant påvirkning.

Overgang til løsninger som effektivt hindrer utslipp av lakselus og rømming bør framskyndes. Lukkede anlegg i sjø og landbaserte løsninger bør vurderes etter dokumentert samlet miljøeffekt, også med hensyn til energibruk, avfall og andre utslipp. Kravene bør være teknologinøytrale og etterprøvbare. NASCOs Williamsburg-resolusjon gir et relevant internasjonalt utgangspunkt for å minimere rømming og risiko for parasitt- og sykdomsoverføring.

5. Leveområder, vannkraft og vandringsveier

Regulering, kanalisering, bekkelukking, forurensning og fysiske vandringshindre reduserer produksjonspotensialet i mange vassdrag. Vi foreslår et nasjonalt, flerårig restaureringsprogram der prosjektene prioriteres etter forventet økologisk effekt og følges opp med biologiske etterundersøkelser.

Programmet bør omfatte fjerning av unødvendige vandringshindre, gjenåpning av sjøørretbekker, restaurering av gyte- og oppvekstområder, kantvegetasjon og

kaldtvannsrefugier. Eksisterende laksetrapper må kartlegges og utbedres der funksjonen er utilstrekkelig, med særskilt oppmerksomhet på nasjonale laksevassdrag. For regulerte vassdrag må miljøvannføring, raske vannstandsendringer, stranding og sikker opp- og nedvandring inngå i vurderingen av miljøvilkår.

Miljømålene etter vannforskriften skal legges til grunn i relevante plan- og tillatelsesprosesser. Nye inngrep som kan forringe tilstanden eller hindre måloppnåelse, må vurderes etter regelverket, herunder vilkårene for eventuelle unntak etter § 12. NASCOs retningslinjer om beskyttelse og restaurering av habitat kan brukes som faglig støtte.

6. Sjøørret, sjørøye og områdebasert vern

Sjøørret og sjørøye må gis en tydeligere og selvstendig plass i forvaltningen. Det bør etableres en nasjonal oversikt over bestandsstatus, tilpassede indikatorer og systematisk overvåking i fjorder med betydelig påvirkning. For sjørøye er det særlig behov for kunnskap om nordlige bestander, vandring og klimaeffekter. Små sidevassdrag, bekker og kystnære næringsområder må inngå i arealforvaltningen.

Ordningen med nasjonale laksevassdrag og laksefjorder bør evalueres etter dokumentert biologisk beskyttelseseffekt. Det bør samtidig vurderes om viktige leveområder for sjøørret og sjørøye trenger supplerende områdebasert beskyttelse. NASCO-konvensjonen gjelder atlantisk laks; forslagene for sjøørret og sjørøye må derfor begrunnes selvstendig i artenes økologi og øvrig relevant regelverk.

7. Klima, fremmede arter og smitte

Klimaendringer påvirker vannføring, temperatur og overlevelse og kan forsterke andre belastninger. Forvaltningen bør prioritere tiltak som gjør bestandene mer robuste, blant annet bevaring av kaldtvannsområder og naturlig kantvegetasjon. Klimapåvirkning må ikke brukes som grunn til å utsette tiltak mot påvirkninger som kan reduseres nasjonalt.

Innsatsen mot pukkellaks og Gyrodactylus salaris må videreføres og evalueres. Smitteforebygging og sykdomsovervåking bør samordnes mellom villfisk- og oppdrettsforvaltningen, og bekjempelsestiltak må gjennomføres med minst mulig skade på stedegne arter.

8. Bærekraftig fiske og lokal medvirkning

Beskatningen må tilpasses den enkelte bestands tilstand, med tydelige biologiske kriterier for åpning og stenging. Samtidig må fiskere og rettighetshavere ikke bli stående alene med konsekvensene av påvirkning fra andre sektorer. Målet er bestander som på sikt igjen gir grunnlag for bærekraftig høsting.

Lokale rettighetshavere, frivillige organisasjoner og relevante samiske interesser må sikres reell medvirkning. Lokale oppgaver innen overvåking, fiskeforvaltning og habitattiltak krever forutsigbar finansiering. Regjeringen bør vurdere en ordning der en andel av relevante inntekter fra havbruksvirksomheten bidrar til lokal villfiskforvaltning, med en tydelig begrunnelse for fordelingsmodellen.

9. Finansiering, ansvar og tidsfrister

Stortingsmeldingen bør følges av én nasjonal handlingsplan som angir ansvarlig myndighet, finansieringskilde, frist og biologisk resultatindikator for hvert prioritert tiltak. Prinsippet om at forurenser betaler bør anvendes innenfor gjeldende rettslige rammer, samtidig som staten finansierer nasjonale fellesoppgaver og langsiktig overvåking.

Vi foreslår følgende milepæler:

Innen 2028: Vedta handlingsplanen, avklare sektoransvar, gjennomgå oppfølgingen av NOU 1999:9 og NASCO, og prioritere vassdrag og fjordområder for tiltak.

Innen 2029: Legge fram samlet status for villaks, sjøørret og sjørøye; identifisere villaksbestander under kvalitetsmålet; evaluere verneordningen og sikre finansiering av prioriterte restaureringstiltak.

Innen 2030: Dokumentere framdrift i reduksjon av lakseluspåvirkning, gjennomførte restaureringstiltak og forbedret overvåking, med offentlig rapportering om faktisk biologisk effekt.

Innen 2035: Dokumentere målbar forbedring i bestandsstatus og naturlig produksjon, samt en økning i andelen klassifiserte villaksbestander som oppnår minst god kvalitet. Tallfestede mål må fastsettes med utgangspunkt i oppdatert faglig klassifisering.

Arbeidet må samordnes med relevante regionale vannforvaltningsplaner og NASCOs rapporteringssystem, slik at det ikke etableres parallelle rapporteringsløp for de samme tiltakene.

Friluftsrådenes Landsforbund
Christian Krogs gate 10, 0186 Oslo
Telefon +47 950 32 734
post@friluftsrad.no
Org.nr 971262826
www.friluftsrad.no

Friluftsrådenes Landsforbund

10. Avslutning

Etter mer enn 25 år med kjente utfordringer bør den nye stortingsmeldingen først og fremst vise hvordan kunnskapen skal omsettes i handling. Norge har allerede viktige virkemidler gjennom kvalitetsnormen for villaks, vannforskriften og NASCO-samarbeidet. Det som trengs, er tydelig sektoransvar, tiltak mot de viktigste påvirkningene og offentlig dokumentasjon av resultatene.

Stortingsmeldingens verdi må måles i sterkere bestander og bedre leveområder – ikke i antall nye planer.

Med vennlig hilsen

Paul Waaler

Daglig leder, Friluftsrådenes Landsforbund

Hogne Hjerpås

Daglig leder, Helgeland friluftsråd

Friluftsrådenes Landsforbund

Helgeland friluftsråd

Kilder og regelverk

NOU 1999:9. Til laks åt alle kan ingen gjera?

Vitenskapelig råd for lakseforvaltning. Status for norske laksebestander i 2026.

Havforskningsinstituttet. Risikorapport norsk fiskeoppdrett 2026.

Forskrift om kvalitetsnorm for ville bestander av atlantisk laks (2013).

Konvensjonen om bevaring av laks i Nord-Atlanteren; NASCOs føre-var-tilnærming og Williamsburg-resolusjon.

Direktiv 2000/60/EF og forskrift om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften).

Friluftsrådenes Landsforbund
Christian Kroghs gate 10, 0186 Oslo

Telefon +47 950 32 734
post@friluftsrad.no

Org.nr 971262826
www.friluftsrad.no